

Deel 2

Op weg naar een regionale kennisagenda

Op weg naar een regionale kennisagenda

Afronding van de verkenningsfase Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân

Van juli 2009 tot en met december 2011 is in Noordoost Fryslân een verkenning uitgevoerd naar de kansen en mogelijkheden van een Kenniswerkplaats in Noordoost Fryslân. We hebben Sabine Lutz en Rianne Vos gevraagd hiervan verslag te doen. Dit resulteerde in drie cahiers:

1. Een duurzaam kennisarrangement voor de lerende regio
2. Op weg naar een regionale kennisagenda
3. Dwaande – Van experiment naar operationalisering

Deze driedelige kennisbox markeert een nieuwe fase van de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân. Op korte termijn wordt een uitvoeringsplan samengesteld dat als basis dient voor de verdere toekomst van de kenniswerkplaats. Vanaf nu is de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân *dwaande*.

Wim Oosterhuis, Andree Hofer, Pieter van der Werff en Willem Foorhuis

Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling
Europa investeert in zijn platteland

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

provinsje fryslân
provincie fryslân

programma
regionale
transitie

Hogeschool
VAN HALL
LARENSTEIN
ONDERDEEL VAN WAGENINGEN UR

Deze brochure is mede mogelijk gemaakt door medewerking e ondersteuning vanuit de EU, NOFA, AOC Friesland, het ministerie van EL&I, de Groene Kennis Coöperatie (GKC) en het Programma Regionale Transitie.

Het Programma Regionale Transitie valt onder de GKC en wordt geleid door lector Willem Foorhuis die de initiatiefnemer is van de Kenniswerkplaats, een denk-, werk- en leeromgeving voor de 5 O's op regionale schaal. Inmiddels zijn 8 Kenniswerkplaatsen operationeel. De Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân heeft de primeur in de provincie Fryslân.

Colofon

Auteurs

Sabine Lutz en Rianne Vos

Inhoudelijk advies

Willem Foorhuis, Andree Hofer en Wim Oosterhuis

Afbeeldingen en foto's

Sabine Lutz, tenzij anders vermeld

Websites

De Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân: <http://kenniswerkplaatsnoordoostfryslan.nl/>

De Kenniswerkplaats, algemene site: www.kenniswerkplaats.eu

De Noordoost Friese Aanpak – NOFA: www.nofa.nl

Netwerk Noordoost: www.netwerknnoordoost.nl/

Vital Rural Area: www.vitalruralarea.eu

Regiomarketing Noordoost Fryslân: www.dwaande.nl

Nationaal programma Regionale Transitie: www.regionaletransitie.nl

Groene Kennis Coöperatie (GKC): www.gkc.nl

Met dank aan

Alice Posthuma

Gerrie Koopman

Hendrik Boekhoud

Lineke Rippen

Siepie Hylkema

Houkje Rijpstra

Ton Stierhout

Eddy Wymenga

Leonie Dijkstra

Op weg naar een regionale kennisagenda

Inhoud

Ten geleide.....	5
1. Ontwikkelingen in de regio Noordoost Fryslân.....	8
Vooraf.....	8
NOFA – De Noordoost Friese aanpak.....	8
<i>Gemeenteoverschrijdende samenwerking.....</i>	<i>8</i>
<i>Route Noordoost.....</i>	<i>9</i>
<i>Europese samenwerking.....</i>	<i>9</i>
<i>NOFA-Programma met vier pijlers.....</i>	<i>9</i>
Het sociaal-economisch masterplan.....	10
<i>Een visie voor de komende 20 jaar.....</i>	<i>10</i>
<i>Strategie en doelen.....</i>	<i>11</i>
Het Netwerk Noordoost en de Agenda Netwerk Noordoost.....	13
2. Vervolgstappen richting kennisagenda.....	16
De regionale kennisvragen.....	16
<i>Overzicht van de regionale kennisvragen.....</i>	<i>17</i>
Een eerste koppeling met de kennisinstellingen.....	22
3. Referenties.....	24
4. Bijlage: SEMP – Strategie, doelstellingen en actiepunten.....	25

Ten geleide

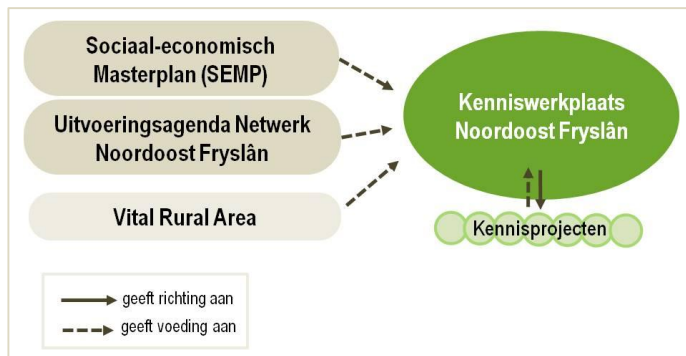
In de periode van juni 2009 t/m december 2011 hebben de NOFA-gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel en Kollumerland met ondersteuning van de Europese Unie de oprichting van de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân voorbereid.

Een van de resultaten van dit voorbereidende traject is een driedelige kennisbox:

- Deel 1** De Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân – Een duurzaam arrangement voor de lerende regio
- Deel 2** De Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân – Op weg naar een regionale Kennisagenda
- Deel 3** De Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân – Dwaande, het uitvoeringsplan

Waarom een Kenniswerkplaats in Noordoost Fryslân?

Het kabinetsbeleid besteedt rond de *Topsectoren* veel aandacht aan de koppeling van kennis, scholing en arbeidsmarkt. Hiervoor zijn budgetten beschikbaar gesteld om samenwerking tussen de groene kennisinstellingen en de regio te versterken. De regionale insteek is voor de structurele verbinding van bedrijfsleven, overheid en kennis (Gouden Driehoek) van doorslaggevend belang. De belangrijkste opgaven rondom economische vernieuwing en het versterken van de innovatiekracht spelen zich immers af op de regionale schaal. Bovendien is de regio ook het speelveld waarop complexe vraagstukken zoals krimp, klimaatverandering en meer verantwoordelijkheid voor burgers moeten en kunnen worden opgepakt. Samenwerking met kennisinstellingen, ook op lokaal en regionaal niveau, is dringend noodzakelijk, want er worden nu nog te veel losstaande initiatieven en projecten uitgevoerd. En gebrek aan samenhang leidt tot onvoldoende rendement.

Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân op regionale schaal

In de regio Noordoost Fryslân wordt al sinds meer dan 10 jaar gewerkt aan een gestructureerde samenwerking:

1. In 2010 hebben de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel, Kollumerland c.a. en Tytsjerksteradiel, de provincie Fryslân en het georganiseerde bedrijfsleven het sociaal-economisch masterplan (SEMP) opgesteld, waarin een gebiedsontwikkelingsplan is uitgewerkt.
2. Dit ontwikkelingsplan werd vervolgens in de Uitvoeringsagenda van het Netwerk Noordoost geconcretiseerd.
3. Daarnaast zijn de NOFA-gemeenten gezamenlijk leadpartner van *Vital Rural Area*, een Europees samenwerkingsproject dat tot doel heeft Europese plattelandregio's sociaal economisch te versterken door de sterke punten en krachten van diverse partijen (inwoners, bedrijven, onderwijs, overheid en omgeving) te benutten en te bundelen.

Deze drie ontwikkelingslijnen vormden een vruchtbare bodem om in Noordoost Fryslân nog een stap verder te gaan. De regio is gaan experimenteren met het concept van de Kenniswerkplaats, een structurele verbinding tussen kennisinstellingen, MKB, NGO's, overheden en burgers. De Kenniswerkplaats is een leer-, onderzoeks- en werkgemeenschap gericht op het vernieuwen van de regionale leef- en werkomgeving. In de Kenniswerkplaats worden (gebieds)ontwikkelingsprojecten uitgevoerd: studenten,

docenten, onderzoekers, lectoren en professoren van de groene onderwijs- en onderzoeksinstituten werken samen met niet-groene kennisinstellingen en betrokkenen zoals ondernemers, overheden, experts, gebruikers en burgers en vinden innovatieve oplossingen voor plattelands- en (sub)urbane vraagstukken. De projecten zijn kennisintensief: het gaat om kennis ontsluiten, ontwikkelen, toepassen, evalueren en verspreiden.

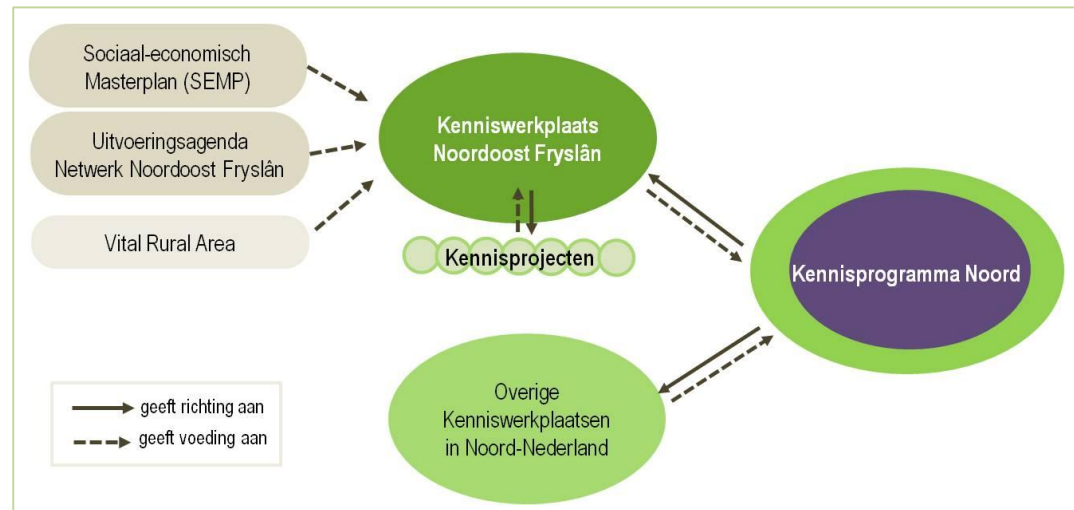
Op hoofdlijnen betekent dit:

- Innovaties op het gebied van regio-ontwikkeling tot stand brengen of aanzetten daarvoor geven;
- Competenties en innovatiekracht van alle betrokken partijen in de regio effectief en efficiënt verhogen;
- Innovaties op het gebied van werken en leren tot stand brengen en deze overdragen aan anderen.

Best practice

Hoewel de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân nog niet formeel bekrachtigd is, kunnen op dit moment toch al waardevolle lessen getrokken worden uit de voorbereidende fase die sinds 2007 is doorlopen. Zo is bijvoorbeeld gebleken dat het hier de regio was die het initiatief voor de oprichting van een Kenniswerkplaats heeft genomen. Ontwikkelingen van binnenuit, zoals hierboven beschreven, correspondeerden hier met ontwikkelingen vanuit het ministerie van EL&I en de Groene Kennis Coöperatie, zodat het beste van twee werelden bij elkaar kon worden gevoegd.

Om juist zulke best practices en succesfactoren in en tussen de verschillende Kenniswerkplaatsen beter overdraagbaar te maken en om partijen op noordelijke schaal en in deelgebieden nog effectiever te laten samenwerken wordt op dit moment in overleg tussen kennisinstellingen, provincies, bedrijfsleven, regio's en EL&I een kennisprogramma voor heel Noord-Nederland uitgewerkt. In dit kennisprogramma wordt een gezamenlijke kennisagenda voor Noord-Nederland voorbereid. De basis daarvoor vormen de kennisagenda's van de noordelijke Kenniswerkplaatsen in Noordoost Fryslân, de Veenkoloniën en het Westerkwartier. Om een stempel op de Kennisagenda van het Noorden te kunnen drukken bestaat er voor elke Kenniswerkplaats een duidelijke urgentie om de eigen Kennisagenda op orde te krijgen.

Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân op bovenregionale schaal

Waarom deze kennisbox?

De regio Noordoost Fryslân is al een eind op weg. Met haar sociaal–economisch masterplan heeft zij een gebiedsontwikkelingsplan uitgewerkt, dat in de Agenda Netwerk Noordoost is geconcretiseerd. Ook voor de regionale kennisvragen is al een overzicht voorbereid. De volgende stappen naar een volwaardige Kenniskerkplaats zijn de oplevering van een regionale kennisagenda en het ondertekenen van het regiocontract. In de drie bundels van de kennisbox wordt de balans opgemaakt:

- Deel 1** Hierin wordt beschreven wat een Kenniskerkplaats is, welke nieuwe inzichten in de afgelopen jaren zijn verworven en hoe ver de voorbereidingen voor een Kenniskerkplaats in Noordoost Fryslân zijn gevorderd.
- Deel 2** Hierin gaat het om een overzicht van de stappen die de regio tot nu toe heeft gezet in de richting van een regionale Kennisagenda. Aspecten die aan de orde komen zijn het gebiedsontwikkelingsprogramma SEMP, de Agenda Netwerk Noordoost, de eerste inventarisatie van de regionale kennisvragen en een eerste poging tot matchmaking met de kennisinstellingen. Deze vormen het vertrekpunt voor de uitwerking van een volwaardige regionale kennisagenda, die vanaf 2012 ontwikkeld zal worden.
- Deel 3** Hierin wordt het uitvoeringsplan 'Dwaande' gepresenteerd. Aan de orde komen inhoudelijke aspecten van de Kenniskerkplaats Noordoost Fryslân, zoals doelstellingen, beoogde resultaten, kenniscreatie en kennismanagement, maar ook organisatorische en financiële aspecten en een werkplan voor de eerstkomende periode, die uiteindelijk moet resulteren in een kennisagenda en de ondertekening van het Regiocontract.

Leeswijzer

Voor u ligt het tweede deel van de kennisbox. Wat komt hierin aan de orde?

- In **hoofdstuk 1** worden de ontwikkelingen in de regio Noordoost Fryslân beschreven. De lijn verloopt van NOFA via het sociaal–economisch masterplan naar de Agenda Netwerk Noordoost. Door deze samenwerkingsverbanden is het gebiedsontwikkelingsprogramma uitgewerkt waardoor tegelijk de basis voor de regionale kennisagenda is gelegd.
- In **hoofdstuk 2** komen de regionale kennisvragen aan de orde. Deze zijn op basis van de regionale ambitieprojecten geformuleerd en worden in dit hoofdstuk in detail voorgesteld.
- In **hoofdstuk 3** ten slotte wordt een eerste verkenning gedaan naar mogelijke koppelingen van de kennisvragen aan de onderwijsinstellingen. Deze koppeling moet in 2012 gedetailleerd, gecompleteerd en gekapitaliseerd worden om tot een echte regionale kennisagenda te komen.

1. Ontwikkelingen in de regio Noordoost Fryslân

In dit hoofdstuk staat de gebiedsontwikkeling in Noordoost Fryslân centraal. De regionale samenwerkingsstructuren en gebiedsontwikkelingsplannen zijn belangrijk omdat ze een voorwaarde vormen voor de uitwerking van de regionale kennisagenda, de onderlegger voor de regionale samenwerking in de Kenniswerkplaats.

Als eerste wordt in dit hoofdstuk ingegaan op NOFA, de 'Noordoost Friese Aanpak' van de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel en Kollumerland c.a.). Vervolgens wordt het sociaal-economische masterplan (SEMP) van de regio beschreven. En ten slotte komt het Netwerk Noordoost aan de orde en de agenda die de samenwerkende partijen in Netwerk Noordoost hebben opgesteld.

Vooraf

Werken in de Kenniswerkplaats is voor alle partijen een nieuwe aanpak. Het gaat erom om van elkaar en met elkaar te leren en te werken en zodoende het innovatievermogen van de regio te versterken. Daarvoor moeten de regionale actoren eerst samen erachter komen, welke vragen er spelen, welke opgaven ze zich stellen en welke ontwikkelingen en vernieuwingen men binnen een bepaalde termijn in de regio wil realiseren. Daarvoor is het nodig dat de beoogde regionale ontwikkelingen en vernieuwingen worden vastgelegd in een gebiedsontwikkelingsplan of regio-agenda.

Noordoost Fryslân kent al een traditie als het gaat om regionale samenwerking. In de paragrafen van dit hoofdstuk worden de opeenvolgende samenwerkingsverbanden en de speerpunten voor de gebiedsontwikkeling kort beschreven. Zij leggen het fundament dat nodig om een regionale kennisagenda uit te werken.

NOFA - De Noordoost Friese aanpak

Gemeenteoverschrijdende samenwerking

In 2002 besloten de gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel en Kollumerland c.a. gemeentegrensoverschrijdend te gaan samenwerken om hun eigen positie en die van de regio als geheel te versterken. Deze samenwerking heeft onder andere geleid tot de regiovisie van de NOFA-gemeenten, die enerzijds de basis vormde voor jaarlijkse werkplannen, en anderzijds ook de aanzet was van nauwere samenwerking met de provincie. De regiovisie bevat speerpunten op twee gebieden:

- fysiek-economisch:
  - ◆ ontwikkeling als woonregio;
  - ◆ bedrijvigheid en selectief uitbouwen van economische dragers;
  - ◆ ontwikkelen en uitbouwen van de recreatieve sector;
  - ◆ gericht ontwikkelen van de landbouw;
  - ◆ kennis- en innovatieoffensief;
  - ◆ versterken van de zorgstructuren;
  - ◆ benutten van de landschappelijke kwaliteiten en behoud en versterking van de natuur;
- sociaal-maatschappelijk:
  - ◆ verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs d.m.v. een onderwijsoffensief;
  - ◆ participatie van de inwoners bij de ontwikkeling en uitvoering van sociaal beleid;

- ◆ verhogen van de leefbaarheid en sociale infrastructuur;
- ◆ voorzieningen op maat;
- ◆ verhogen van het veiligheidsgevoel;
- ◆ jeugd in Noordoost Fryslân.

Route Noordoost

De samenwerking leidde onder andere tot 'Route Noordoost', een stelsel van afspraken met de provincie, dat bestuurlijk bekrachtigd is in maart 2007.

Europese samenwerking

In dat jaar is ook besloten om gemeenschappelijk als leadpartner op te treden voor het Europese project Vital Rural Area. Dit project is gericht op de sociaal economische versterking van het platteland. NOFA is de leadpartner van dit project dat samen met 12 andere partners wordt uitgevoerd.

In 'Vital' staat de zogeheten 'cooperative agreement approach' centraal: sterke punten en krachten van diverse partijen in de regio (inwoners, bedrijven, onderwijs, overheid en omgeving) benutten en bundelen, en open staan voor Europese ervaringen en

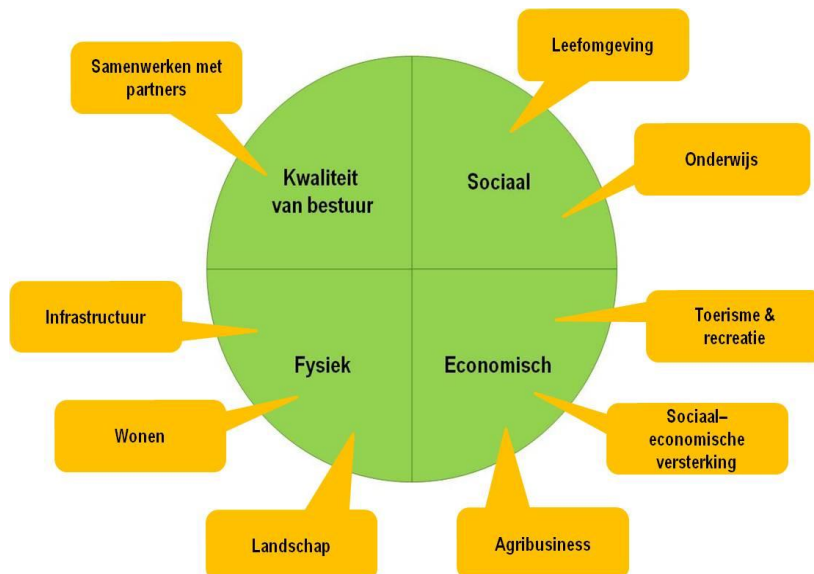
contacten. Door netwerken te vormen waarbij lokale en regionale partners de handen ineen slaan, prioriteiten stellen voor de meest effectieve activiteiten en afspraken hierover vastleggen, kan een maximaal resultaat worden behaald.

Een voorbeeld hiervan is de Noordoost Friese regiomarketing campagne "Dwaande", die volgens de in Vital toegepaste methodiek voor 'branding of the region' is ontwikkeld.

De uitgevoerde activiteiten, opgebouwde netwerken, behaalde resultaten en bereikte effecten, worden vertaald in standaardmethodieken en instrumenten. Deze componenten, verrijkt met resultaten van andere internationale projectervaringen worden met behulp van wetenschappers van de universiteiten uit de diverse partnerregio's vastgelegd in het Rural Power Pack. Het Rural Power Pack is één van de eindresultaten van Vital en levert overdraagbare methodieken voor de sociaal economische versterking van plattelandsregio's. Dit biedt voordeel voor zowel de kenniswerkplaats als voor Vital. Aan de ene kant is de methodiek van de kenniswerkplaats een waardevolle component binnen het Rural Power Pack. Aan de andere kant wordt de kenniswerkplaats door Noordoost Fryslân op een Europees platform getild.

NOFA-Programma met vier pijlers

Programmatisch is de samenwerking in NOFA beschreven in vier pijlers, die elk zijn onderverdeeld in een aantal thema's die vervolgens in projecten worden gerealiseerd. (Zie hiervoor de afbeelding hiernaast.)

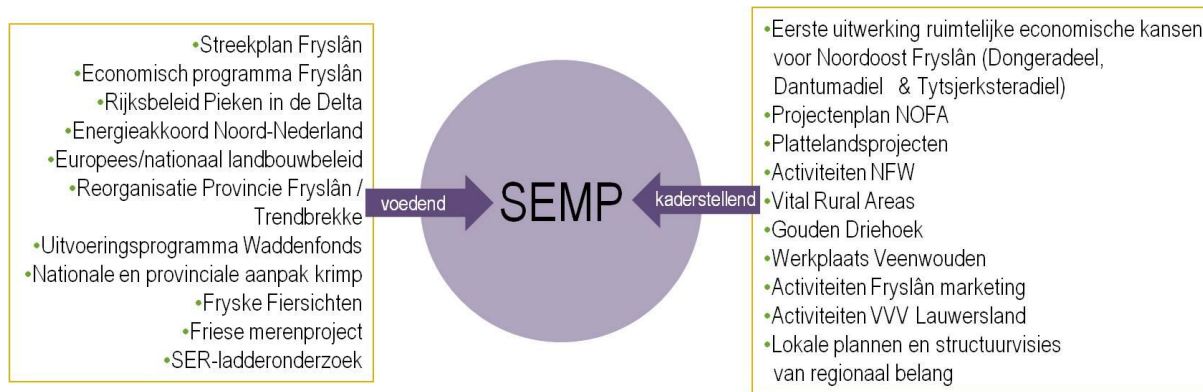

Het NOFA-programma, onderverdeeld in pijlers en thema's
Model uitgewerkt door A. Hofer en W. Oosterhuis t.b.v. LEADER-aanvraag

Het sociaal-economisch masterplan

Een visie voor de komende 20 jaar

In 2009 presenteerden de NOFA-gemeenten samen met de gemeente Tytsjerksteradiel en de provincie Fryslân onder de titel “Wonen en Werken in Netwerken” een sociaal-economisch masterplan (hierna aangeduid als SEMP). Ook het georganiseerde bedrijfsleven nam deel aan de planvorming. Samen presenteerden zij een gedeelde visie voor de regio Noordoost Fryslân voor de komende 20 jaar. Tegen de achtergrond van een aantal deels majeure investeringen en ruimtelijke programma's is het SEMP een paraplu-document waarin bestaand beleid en kaderstellende stukken geïntegreerd zijn:

Probleem, uitdagingen en speerpunten

Op basis van een SWOT-analyse kwamen het kernprobleem, de uitdagingen en de speerpunten naar voren:

Kernprobleem:

De vitaliteit van de economie en daarmee de kwaliteit van leven in de regio staan onder druk

Uitdagingen:

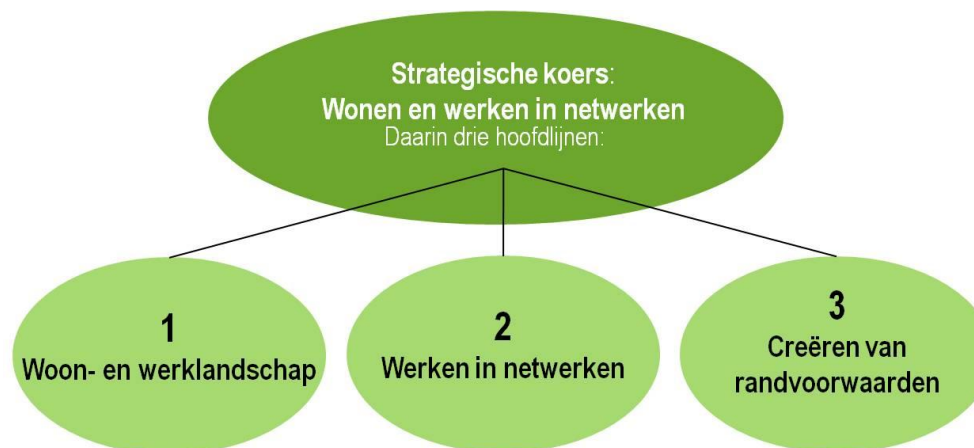
- Bindt vaklui en hoger opgeleiden aan de regio
- Zorg dat de landbouw minder afhankelijk is van Europese landbouwsubsidies
- Speel in op krimp, vergrijzing en schaalvergroting op zo een wijze dat de afname in kwantiteit gepaard gaat met een toename in en behoud van kwaliteit

Speerpunten:

- Zet in op vergaande verweving met de stedelijke knooppunten in Noord-Nederland en maak van de regio een gebied met het accent op wonen en werken in landelijke kwaliteitsmilieus.
- Zet in op het smeden van coalities en vormen van netwerken tussen bedrijven en instellingen binnen de regio en met partijen buiten de regio; ga werken in netwerken.

Strategie en doelen

Onder de noemer **Wonen en werken in netwerken** werd een strategische koers met drie hoofdlijnen geformuleerd¹.

1. Woon- en werklandschap:

- Aanleggen van nieuwe- en het verbeteren van bestaande infrastructuur; daarbij aandacht voor samenhangend infrastructuureel netwerk van de afzonderlijke onderdelen (weg, water, spoor en digitaal netwerk).
- Investeren in de woonmilieus en het landschap; daarbij aandacht voor specifieke woonwerkmilieus (starters, kleine ondernemingen en 'cottage industries')
- Stad en omgeving opvatten in wederzijdse complementariteit. Dit besef moet groeien bij bewoners en ondernemers, maar vooral ook bij bestuurders → daardoor nieuwe mogelijkheden voor financiering van landschapsbeheer, aanleg van infrastructuur, aanbieden van woon- en werklocaties, maar ook op de instandhouding en bekostiging van (centrale) voorzieningen.

Doelen

- Infrastructuur:
Noordoost Fryslân is in 2030 voor inwoners, bedrijven en bezoekers zowel per weg, spoor, water als digitaal uitstekend ontsloten en verweven met de stedelijke netwerken in Noord-Nederland en de rest van de wereld.
- Woon-werkmilieus:

¹ Het volledige overzicht van deze strategische koers is te vinden in de bijlage op p. 25

Noordoost Fryslân beschikt in 2030 over een aantal sterke clusterkernen met een compleet pakket aan voorzieningen en bedrijfslocaties met voldoende uitbreidingsmogelijkheden voor het regionale bedrijfsleven. Daarnaast staat de regio bekend om haar fraaie landelijke woonmilieus en de uitstekende mogelijkheden om wonen en werken te combineren.

- **Landschap:**
Het aanwezige landschap in Noordoost Fryslân wordt, met oog voor behoud van ecosystemen, optimaal ontsloten voor recreatie en toerisme, opdat de kwaliteit van de leefomgeving wordt verhoogd en de regionale economie een impuls krijgt.

2. Werken in netwerken:

- Ontwikkelen van de organisatorische infrastructuur → sterke punten (elkaar weten te vinden, sociale cohesie en samenhang) uitbouwen tot een flexibel en slagvaardig netwerk
- creëren van transsectorale verbindingen en strategische coalities, d.w.z. intensieve samenwerking tussen ondernemers, overheid, arbeidsmarkt en onderwijs, vormen van netwerkbedrijven en duurzame ketens; daarbij aandacht voor starters, kleine ondernemingen en 'cottage industries'.

Doelstellingen

- **Netwerkbedrijven:**
Er worden strategische netwerken en combinaties gevormd waarmee bedrijven in Noordoost Fryslân de concurrentieslag aangaan en hun marktgebied uitbreiden.
- **Arbeidsmarkt en onderwijs:**
Ondernemers, onderwijs en overheid slaan de handen ineen, zodat in 2030 onderwijs en arbeidsmarkt goed op elkaar aansluiten en jongeren een kansrijke toekomst hebben in een regio die zich kenmerkt door een groot aandeel vakmensen en hoger opgeleiden.
- **Duurzame ketens:**
Er wordt ingezet op het creëren van duurzame ketens tussen bedrijven en instellingen, vanuit het streven naar een duurzame leefomgeving en creatie van economische meerwaarde.

3. Creëren van randvoorwaarden:

- Zorgen voor een goede uitvoeringsorganisatie en een bestuurlijke inbedding daarvan → financiering tijdig en structureel organiseren
- De potenties en de mogelijkheden van de regio beter communiceren via een gezamenlijk marketingplan → Tell and sell

Doelstellingen

- **Organisatie**
In Noordoost Fryslân zijn vijf gemeenten bereid gevonden om samen in goed overleg met de Provincie Fryslân een toekomstperspectief te ontwikkelen. Nadat het Masterplan is vastgesteld, moet er een beweging op gang komen die gericht is op het bereiken van concreet resultaat.
- **Financiën**

Kijkend naar de actiepunten die voor de hoofdlijn 'Wonen en werklandschap' zijn beschreven (zie bijlage) liggen op alle drie terreinen veel inhoudelijke kansen voor de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân

Ook hier geldt: de actiepunten (zie bijlage) laten zien dat op alle terreinen van 'Werken in netwerken' veel kansen liggen voor de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân – zowel inhoudelijk als qua werkwijze en aanpak

Op alle terreinen van 'Creëren van randvoorwaarden' liggen veel kansen voor de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân – zowel inhoudelijk als qua werkwijze en aanpak

Het uitvoeren van het sociaal-economisch Masterplan, de daaruit voortvloeiende programma's, projecten en actiepunten vragen om grote investeringen over een langere termijn. Daarvoor wordt een ontwikkelingsfonds Noordoost Fryslân gevormd.

■ Marketing

Noordoost Fryslân wordt in al zijn gevarieerdheid als een samenhangende regio gepromoot. Daarbij wordt niet alleen de bevordering van het toerisme als doel gesteld, maar ook de vergroting van de kansen voor het bedrijfsleven als geheel.

Het Netwerk Noordoost en de Agenda Netwerk Noordoost

In 2010 is de samenwerking op regionale schaal verder uitgekristalliseerd als Netwerk Noordoost. Onder het Netwerk Noordoost vallen niet alleen de zes overheden (de NOFA-gemeenten, gemeente Tytsjerksteradiel en provincie Fryslân), maar ook de ondernemers en het maatschappelijk veld in de regio. Alle overheden zijn vertegenwoordigd in een stuurgroep (Gedeputeerde Sietske Poepjes voor de provincie, de burgemeesters Arie Aalberts en Marga Waanders voor Dantumadiel en Dongeradeel en de wethouders Geerling Schippers, Hilbrand Visser en Jan Lammers voor Tytsjerksteradiel, Kollumerland c.a. en Achtkarspelen).

Programmalijnen

Samen werkten zij het masterplan SEMP verder uit in concrete projecten, die gepresenteerd zijn in de Agenda Netwerk Noordoost. De strategische hoofdlijnen uit het SEMP zijn daarin verder aangescherpt door onderverdeling in programmalijnen.

Projecten

In een volgende stap zijn projecten met een hoge prioriteit benoemd, d.w.z. concrete projecten, die worden uitgevoerd door een of meerdere gemeenten en de provincie en andere betrokkenen. Alle projecten hebben een regionale meerwaarde. Voor de uitvoering van de Agenda is afgesproken dat

- alle partners belang en baat moeten hebben bij de uitvoering;
- de verantwoordelijkheden en risico's bij de meest betrokken partner liggen;
- de financiële samenwerking wordt beschouwd als een groeimodel.

De daadwerkelijke besluitvorming over de uitvoering en financiering van de projecten ligt bij de gemeenteraden van Achtkarspelen, Dantumadiel, Dongeradeel, Kollumerland c.a. en Tytsjerksteradiel en de Staten van Fryslân.

Het overzicht van de projecten is weergegeven in de navolgende tabel.

Tabel thema's en projecten in de cluster Woon- en werklandschap

Woon- en werklandschap				
Programmalijn	Regionaal thema	Projecttrekker	Concrete projecten	Projecttrekker
A. Noordoost Bereikbaar	A3. Visieontwikkeling gebruik spoorweg (inclusief stationslocaties) A8. Nieuwe OV-arrangementen Noordoost	Fryslân, Achtkarspelen en Dantumadiel Provincie Fryslân	A1. Optimaliseren secundair wegennet Noordoost A4. Upgrading De Skieding en aantakking Lauwerskwartier A9. Verknoping mobiliteitssystemen A10. OV-knooppunt Quatrebras	Fryslân Fryslân, Achtkarspelen Fryslân Fryslân
B. Noordoost Digitaal	B2. Visie ontwikkeling digitale diensten Noordoost	Achtkarspelen	B1. Pilot Breedband Glasvezel Noordoost B3. Dorpshuis Nieuwe stijl (Smart Rural Network Society)	Achtkarspelen Fryslân
C. Wonen en leven in Noordoost	C1. Integrale aanpak demografische uitdagingen Noordoost	Dongeradeel	C2. Kansen in kernen Dantumadiel en Tytsjerksteradiel C4. Experimenten krimp Noordoost Fryslân: Experiment Beschermede Dorpsgezichten Dongeradeel	Dantumadiel, Tytsjerksteradiel Dongeradeel
D. Sterke kernen	D1. Regionale afstemming voorzieningen Noordoost-voorzieningspreiding	Dantumadiel	D2. Bundelingsgebied Clusterkernen Kollum - Buitenpost (D4 en D5 zijn onderdeel hiervan) D3. Ontwikkeling Burgum - Romtelik Fiersicht D4. Ontwikkeling Kollum: Centrumplan, Woonservicezone, Ontsluiting en Herstructurering Zuidoost D5. Ontwikkeling Buitenpost: Stationzone, Kruidhof, Centrumplan, Voorstraat D6. Ontwikkeling Feanwâlden: Transferium Feanwâlden, wonen, zorg en bedrijven D7. Ruimtelijke ontwikkeling Westzijde Dokkum en westelijke rondweg	Kollumerland c.a., Achtkarspelen Tytsjerksteradiel Kollumerland c.a. Achtkarspelen Dantumadiel Dongeradeel
E. Ruimtelijke infrastructuur voor bedrijven			E1. Bedrijventerreinenconvenant (waaronder mogelijke herstructurering)	Tytsjerksteradiel
F. Duurzame gebiedsontwikkeling	F1. Integrale aanpak Lauwersmeergebied	Dongeradeel	F2. Gebiedvisie Halve Klaverblad Westereen F3. Ontwikkeling ECO Kwadrant F4. Integraal project Sud Ie - De Kolken F5. Gebiedsontwikkeling Skûlenboarch – Westkern F6. Gebiedsontwikkeling De Centrale As	Dantumadiel Fryslân Dongeradeel Achtkarspelen, Tytsjerksteradiel Fryslân
G. Recreatie en toerisme	G1. Regionale aanpak Recreatie Noordoost Fryslân - stap 1 = waterrecreatie	Kollumerland c.a.	G4. Ontwikkeling Transferia (informatiepunten bij bestaande attractiepunten) NFW G5. Watersportstad Dokkum G6. Kollum watersportdorp G7. Masterplan Earnewâld G9. Recreatiepark Dantumadiel	NFW, Achtkarspelen Dongeradeel Kollumerland c.a. Tytsjerksteradiel Dantumadiel
H. Netwerk Noordoost bedrijven samen naar innovatie	H1. Structuurversterking Landbouw - innovatie en toekomstgerichtheid H3. Versterken ondernemersnetwerk Noordoost, stap 1 = startersbeleid	Fryslân Achtkarspelen	H4. De Kenniskaart	Dantumadiel

Tabel thema's en projecten in de cluster Woon- en werklandschap

Werken in netwerken				
Programmalijn	Regionaal thema	Projecttrekker	Concrete projecten	Projecttrekker
I. Kansen voor wonen, zorg en zorgtoerisme	I1. Ontwikkeling sterke zorgsector Noordoost (incl. ontwikkeling zorgtoerisme/arrangementen)	Dongeradeel	I2. Lauwershage, recreatie en zorg	Kollumerland c.a.
J. Van onderwijs naar baan	J3. Aanpak ambities Leren en Werken Noordoost (VMBO/MBO)	Dantumadiel	J4. De Werkplaats Noordoost_	Dantumadiel
K. Duurzaam Noordoost	K1. Aanpak duurzaam Noordoost (duurzame woningbouw, bedrijventerreinen, mobiliteit en energie)	Tytsjerksteradiel, Fryslân	K3. Kollumerland Energieneutraal K6. Energie uit Hout in de NFW_ N2	Kollumerland c.a. NFW, Dantumadiel

Tabel thema's en projecten in de cluster Woon- en werklandschap

Randvoorwaarden				
Programmalijn	Regionaal thema	Projecttrekker	Concrete projecten	Projecttrekker
L. Samenwerking en organisatie				
M. Programmafinanciering				
N. Regiomarketing	N1. Regiomarketing Noordoost verbreed	Dongeradeel	N2. Regiomarketing Noordoost Fryslân	Dongeradeel

 Twee belangrijke thema's nog niet ingevuld !

2. Vervolgstappen richting kennisagenda

De regionale kennisvragen

Met het SEMP en de Agenda Netwerk Noordoost hebben de regionale partijen in Noordoost Fryslân het gebiedsontwikkelingsplan en de regionale agenda uitgewerkt. Hierin zit een lijst met gebiedsopgaven, uitgesplitst naar verschillende thema's. Er zijn zelfs al projecten benoemd via welke de gebiedsagenda prioritair zal worden uitgevoerd. Voor de uitvoering van de agenda heeft de provincie bijna 23 miljoen beschikbaar gesteld. Dit betekent dat fase 1 van de regionale kennisagenda, namelijk het opstellen van een gebiedsagenda, in de regio Noordoost Fryslân is afgerond.

De tweede stap voor de regionale kennisagenda bestaat uit het benoemen van de regionale kennisvragen. Ook aan deze stap is men in de regio Noordoost Fryslân al begonnen. Men achtte voor deze kennisvragen vooral de ambitieprojecten van belang. Dit zijn themagerichte projecten waarin de regio samen met belanghebbenden thema's wil uitwerken om verder richting te geven aan haar ambities. Binnen de regio zijn themagroepen aan de slag gegaan met de uitwerking en uitvoering van alle projecten. Deze groepen zijn:

- Ruimte en Infra
- Economie, Recreatie en Toerisme
- Leefbaar / sociaal

Elke groep staat onder leiding van één van de algemeen directeuren/secretarissen van de deelnemende gemeenten. De kennisvragen in het overzicht op de volgende pagina's zijn per project geformuleerd onder leiding van de betreffende projectleiders.

Bij de formulering van de kennisvragen zijn twee kanttekeningen gemaakt:

- In het overleg rond de regio-agenda is benadrukt dat de kennisvragen in de verdere uitwerking met de betreffende kennisinstelling vooral op het punt van de vraagarticulatie nadere aandacht verdienen.
- Daarnaast is geconstateerd dat de kennisvragen over het algemeen een HBO- en soms academisch karakter hebben. Uitwerking van de vragen en omschrijving van daarvoor benodigde kennisproducten moet zodanig gebeuren dat hierdoor ook concrete vragen voor (V)MBO-instellingen ontstaan.

Door alle partijen wordt onderschreven dat de beantwoording van de kennisvragen door de verschillende kennisinstellingen niet tot onderlinge competitie zal leiden. In tegendeel, men verwacht tot een hechtere samenwerking, op voorwaarde dat de match goed wordt gemaakt. Veel van de vragen zijn immers sectoroverschrijdend en samenwerking tussen kennisinstellingen is dus niet alleen wenselijk maar ook nodig om tot een invulling van de opgave te komen. D.w.z. dat deelvragen door verschillende instellingen worden opgepakt, bij voorkeur in multidisciplinaire teams bestaande uit studenten en docenten van verschillende opleidingen en verschillende instellingen.

In de regio Noordoost Fryslân heeft al eerste inventarisatie van de kennisvragen plaatsgevonden. Maar die inventarisatie is nog niet volledig.

Dit zal worden bijgewerkt in een volgende fase, wanneer de koppeling met de kennisinstellingen plaatsvindt. Dan kunnen de kennisvragen nog een keer gezamenlijk door de regio en de kennisinstellingen onder de loep worden genomen, zodat ze helemaal bij de regionale kennisbehoefte aansluiten.

Overzicht van de regionale kennisvragen

✦ Kennisvragen ruimte en infra

Project	Kennisvragen
A3 Visieontwikkeling gebruik spoorweg (inclusief stationslocaties)	<ul style="list-style-type: none"> - Onderzoek naar het totale traject – Moet dat beperkt blijven tot Groningen – Leeuwarden of moet het ruimer gezien worden. Van Harlingen tot aan Duitsland of zelfs verder. - Welke frequentie van de treinen tussen Groningen en Leeuwarden is noodzakelijk, wenselijk? - Op welke wijze kan er sprake zijn van verduurzaming? - Waarop dient het inzetten van de treinen afgestemd te zijn. - Welke rol speelt de sneltrein verbinding? Is een andere oplossing mogelijk/wenselijk? - Welke gegevens zijn beschikbaar over de vervoersstromen per trein Leeuwarden Groningen vv (vervoersstromen van plaats tot plaats, bezetting etc.) - Welke gegevens zijn beschikbaar over reistijden in verschillende scenario's.
A8 Nieuwe OV-arrangementen Noordoost	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe is het gesteld met de totale mobiliteit in Noordoost- Friesland. - Welke alternatieve vervoerswijzen zijn te bedenken. Welke zijn zeer geschikt voor Noordoost Friesland. - Op welke wijze kan de ontsluiting van Noordoost - Friesland door openbaarvervoersmogelijkheden worden vergroot. - Op welke wijze kan het openbaar vervoer ingezet worden tegen verdergaande krimp. - Welke (beleids-)informatie is beschikbaar over de toekomst van het openbaar vervoer in (NO-Fryslân) - Welke informatie is beschikbaar over openbaarvervoersconcepten in andere delen van Nederland en Europa - Welke informatie is beschikbaar op het gebied van combinaties van het nieuwe werken met openbaar vervoersvoorzieningen (werklocaties op stations etc.). - Op welke wijze kunnen duurzame oplossingen een wezenlijke bijdrage leveren dan wel een totaal nieuw openbaar vervoerssysteem opleveren.
F1 Integrale aanpak Lauwersmeergebied	<ul style="list-style-type: none"> - Breng in kaart welke mogelijke potenties er voor het Lauwersmeergebied zijn te ontwikkelen? - Zijn er ook ondernemers die willen investeren in de toeristische sector. - Hoe groot is de markt van het aantal overnachtingen in dit gebied. Met andere woorden welke ander overnachtingsmogelijkheden doen zich voor in het gebied. Zijn er nieuwe vormen te bedenken. - Welke vernieuwende ideeën zijn er te ontwikkelen voor de visserijhavens Lauwersoog - Op welke wijze kunnen de belangrijke natuurwaarden bijdrage in de verdere toeristische ontwikkeling van het Lauwersmeergebied. - In hoeverre speelt een verbetering van de verkeersinfrastructuur een rol in het verder versterken van het recreatief en toeristisch product.

KI Aanpak duurzaam
Noordoost

- Inventarisatie duurzame initiatieven in de regio
- Inventarisatie duurzame initiatieven in andere regio's

♦ **Kennisvragen economie, recreatie & toerisme**

B2 Visieontwikkeling digitale diensten Noordoost

- Inventarisatie mogelijkheden ontsluiting glasvezel in Nederland
- Inventarisatie mogelijkheden digitale ontsluiting op andere wijze
- Inventarisatie mogelijkheden ontsluiting onrendabele gebieden
- Welke marktpartijen zijn actief op het gebied van digitale dienstverlening
- Welke marktpartijen zijn geïnteresseerd op het gebied van digitale dienstverlening
- Inventarisatie mogelijkheden toepassing glasvezel In Nederland (Voor bedrijven, en op het gebied van zorg, welzijn en onderwijs)
- Inventarisatie van digitale diensten die in de regio ontwikkeld kunnen worden of in ontwikkeling zijn op de gebieden van de ambitieprojecten van agenda netwerk noordoost. Dit - in overleg met de trekkers van de betreffende ambitieprojecten
- Welke rol kunnen bedrijven spelen in het verbeteren van de digitale dienstverlening.
- Welke subsidiemogelijkheden zijn er voor ontwikkeling van de infrastructuur van glasvezel
- Welke subsidiemogelijkheden zijn er voor de ontwikkeling van exploitatie van glasvezel
- Onderzoek naar kosten van diverse toepassingen via glasvezel; Welke (digitale) dienstverlening wordt door verglazing mogelijk.
- Op welke wijze kan de leefbaarheid op het platteland door digitale dienstverlening worden verbeterd.
- Onderzoek naar financieringsmogelijkheden en verdienmodellen digitale dienstverlening.

<p>G1 Regionale aanpak Recreatie Noordoost Fryslân - stap 1 waterrecreatie</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Inventarisatie van het gemeentelijke beleid van alle vijf gemeenten. - Inventarisatie van alle lopende initiatieven en plannen in de regio. - Kansencarta waterrecreatie voor de regio. - Zoeken naar vernieuwende waterrecreatie mogelijkheden, mogelijk in verband met duurzaamheidsaspecten. - Is er een overkoepelende visie voor de waterrecreatie uit te werken.
<p>H1 Structuurversterking Landbouw - innovatie en toekomstgerichtheid</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Welke (duurzame) landbouwinitiatieven zijn er de afgelopen periode regionaal, landelijk en Europees geweest, is er een trend waarneembaar - Inventarisatie duurzame initiatieven in relatie tot rentabiliteit - Inventarisatie lokale initiatieven - Wat is het economisch belang van het de landbouw in de regionale economie op dit moment t.o.v. de afgelopen jaren, hoe ontwikkelt zich dit en wat is de verwachte trend. - Wat is de ontwikkeling van de maatschappelijke wens m.b.t. landbouw - Hoe valt deze maatschappelijke wens te meten - Valt de maatschappelijke wens m.b.t. landbouw te benutten in vermarkting
<p>H3 Versterken ondernemersnetwerk Noordoost (incl. startersbeleid en ZZP)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Inventarisatie maken van de a. de hoeveelheid kleine bedrijven en b. en wat is de core business van deze bedrijven. - Welke doelgroep is voor de regio het meest van belang. - Hoe kan de regio daar het meeste voordeel uit halen. - Hoe verhoudt zich kleinschaligheid met thema's als innovatie en duurzaamheid? - Op welke wijze kunnen er voor kleine bedrijven netwerkstructuren worden opgezet en hoe kunnen de kleine ondernemers daar een rol in spelen. - Is Starters beleid een mogelijke oplossing voor het werkloosheidsvraagstuk? - Op welke wijze kunnen de 5 gemeenten het beste het starters beleid vorm en inhoud geven.

- N1 / N2** Regiomarketing
Noordoost Fryslân
(verbreed)
- Uitvoeren imago-onderzoek
  - Ontwikkeling marketingplan
  - Ontwikkeling campagne
  - Opstarten ambassadeursnetwerk
  - Organisatie Kick off voor de lancering van de campagne
  - Uitvoering campagne
  - Ontwikkeling digitale ontsluiting Noordoost Fryslân
  - Opzetten organisatiestructuur regiomarketing voor de lange termijn

◆ Kennisvragen leefbaar / sociaal

C1 Integrale aanpak demografische uitdagingen

- Hoe houd je dorpen vitaal en leefbaar gelet op het gegeven krimp, Wat zijn de randvoorwaarden voor vitaliteit en leefbaarheid.
- Welke gevolgen heeft de voorspelde demografische ontwikkeling op de samenstelling van de bevolking van Noordoost Friesland.
- Meer specifiek:
- Welke sociale groepen trekken weg en welke blijven
- Wat zijn de gevolgen van de veranderende samenstelling voor de vitaliteit van dorpen
- Hoe wordt in andere regio's omgegaan met krimp, bijvoorbeeld in Noordoost-Duitsland.
- Inventarisatie van de belangrijkste spelers op dit terrein
- In "autochtone" dorpen (autochtone bevolking met activiteiten vooral in eigen dorp) wordt leefbaarheid vaker beoordeeld op aanwezigheid of afname van voorzieningen in het dorp. In woondorpen (meer mensen van buitenaf met activiteiten buiten het dorp) wordt de leefbaarheid beoordeeld op de kwaliteit van wonen (woning / woonomgeving), zie Frans Thissen. Investeren in de kwaliteit van "wonen" is dus belangrijk. Tegelijkertijd zijn woningcorporaties juist minder geneigd te investeren in dorpen waar geen voorzieningen meer zijn. Wat voor gevolgen heeft niet investeren in dorpen waar geen voorzieningen zijn voor die betreffende dorpen?
- Hoe kan gekomen worden tot een vitaliteitsscan voor dorpen? Welke criteria moeten daarvoor onderzocht worden? Op basis van welke criteria kan onderscheid gemaakt worden naar de typering woondorp/autochtoon dorp? Hoe valt zo'n scan toe te passen voor ontwikkeling van WMO-beleid

<p>D1 Regionale afstemming voorzieningen Noordoost Friesland</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Welke informatie is landelijk beschikbaar over voorzieningen m.b.t. bereikbaarheid, beschikbaarheid, verzorgingsgebied, noodzaak in relatie tot vitaliteit van regio's, spreiding, belang kwaliteit versus kwantiteit (hogere kwaliteit groter verzorgingsgebied etc.)? En Hoe kan deze informatie benut worden voor verdere vraagformulering binnen onze regio? - Belang kwaliteit – kwantiteit (hogere kwaliteit op afstand versus dichtbij, lagere kwaliteit)
<p>D1 Regionale afstemming voorzieningen Noordoost Friesland</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe is de bereikbaarheid en beschikbaarheid van de voorzieningen in de regio en wat is het verzorgingsgebied voor deze voorzieningen? - Inventarisatie toekomstplannen (zowel bij overheid als private partijen) - Bezettingsgraad voorzieningen inventariseren – inzicht in onder- en overbezetting biedt kansen tot afstemming gebruik van voorzieningen - Welke oplossingen zijn er t.a.v. vervoer om voorzieningen bereikbaar te houden voor de betreffende doelgroep. - Welke kerngetallen zijn bij de diverse organisaties en overheden voorhanden die van belang kunnen zijn bij het definiëren van leefbaarheidsaspecten. Zijn dat dezelfde voorzieningen die een rol kunnen spelen bij het opvangen van krimp in dorp of regio - Zijn er kerngetallen te onderkennen die van belang zijn voor het in standhouden van voorzieningen. Bijvoorbeeld; aan rij tijden, bezoektijden, afstanden. - Welke afstand tot een voorziening is “redelijk” (dit verschilt per voorziening en per doelgroep, jongeren zijn minder automobiel bijvoorbeeld) – wanneer is een voorziening “bereikbaar”. - Welke rollen zijn hier weggelegd voor overheden en marktpartijen of bewoners zelf. - Mogelijke rol van vrijwilligers bij het exploitabel houden van voorzieningen (voorbeeld T-diel, zwembad gerund door vrijwilligers) - Exploitabel houden van voorzieningen, zoals dorpshuizen. - Inventarisatie van de belangrijkste spelers op dit terrein - Wat zijn de mogelijkheden van de nieuwe technologieën. - Op het gebied van sportvoorzieningen: welke voorzieningen kun je als regionale sportvoorziening beschouwen (bijvoorbeeld overdekt zwembad met recreatieve functies, skeelerbaan)?

I1 Ontwikkeling sterke zorgsector Noordoost (inclusief ontwikkeling zorgtoerisme/arrangemente n)	<ul style="list-style-type: none"> - Welke initiatieven zijn er op dit moment. - Welke ontwikkelingen zijn er op dit moment te onderkennen. - Inventarisatie van de belangrijkste spelers op dit terrein . - Hoe moet de zorgsector eruit zien, bijvoorbeeld centraal , grootschalig versus kleinschalig, etc. - Wat zijn de mogelijkheden van de nieuwe technologieën.
J3 Van onderwijs naar baan	<ul style="list-style-type: none"> - Hoe kan de regio de arbeidsmarktqualificaties van de jongeren verbeteren die enige afstand tot de arbeidsmarkt hebben. - Inventarisatie van alle initiatieven in onze regio maar ook in andere regio's op dit gebied (aansluitend op de reeds uitgevoerde inventarisatie Akkie Visser). - Het inzichtelijk krijgen dan wel maken van de kwalificaties die de bedrijven stellen aan nieuw personeel (aansluitend op enquête Database van "Gouden Driehoek"). - Inventarisatie van de belangrijkste spelers op dit terrein

Een eerste koppeling met de kennisinstellingen

De vervolgstap is de koppeling van de kennisvragen van de regio aan de kennisinstellingen. Het doel daarvan is drieledig:

1. komen tot een langdurige samenwerking tussen regio en kennisinstellingen, om zo de regio om te vormen tot een lerende regio die slim de kennisnetwerken weet te verbinden aan eigen netwerken;
2. het overzicht over de kennisbehoefte in de regio in detail uitwerken en als nodig eventueel verder aanvullen
3. direct kennis en inzicht opdoen voor lopende vraagstukken.

Voor de match met de kennisinstellingen is al een eerste aanzet uitgewerkt. Als een van de eerste acties voor 2012 staat de gedetailleerde uitwerking van deze eerste aanzet op de agenda. De details van het werkplan voor 2012 zijn beschreven in het Ondernemingsplan voor de Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân².

In de tabel op de volgende pagina is de voorlopige koppeling van thema's,projecten en kennisinstellingen weergegeven.

² Zie hiervoor De Kenniswerkplaats Noordoost Fryslân, Deel 3, Dwaande – Het uitvoeringsplan

Tabel Overzicht interesse kennisinstellingen voor langdurige verbinding op regionale thema's

Thema	Project	NHL#	Stenden University	VHL	ROC Friese Poort	AOC Friesland
Ruimte/Infra	Visieontwikkeling gebruik spoorweg	BE		M&R		-
	Nieuwe OV arrangementen	BE		M&R		-
	Integrale aanpak Lauwersmeergebied	BE		K&Z		X
	Aanpak duurzaam Noordoost	BE		X		X
Economie Recreatie & Toerisme	Visieontwikkeling digitale diensten	E&M		X	X	X
	Regionale aanpak recreatie	ism / iom Stenden		X	X	X
	Structuurversterking landbouw			X		X
	Versterking ondernemersnetwerk	E&M			X	-
	Regiomarketing	ism / iom Stenden		X	X	-
Sociaal / Leefbaar	Integrale aanpak demografische uitdagingen	Thorb		Krimp	Domotica	-
	Regionale afstemming voorzieningen	Thorb		Krimp	Domotica	-
	Ontwikkeling sterke zorgsector	S/Z		X	Domotica	-
	Aanpak ambities leren en werken	S/Z		X	database	X

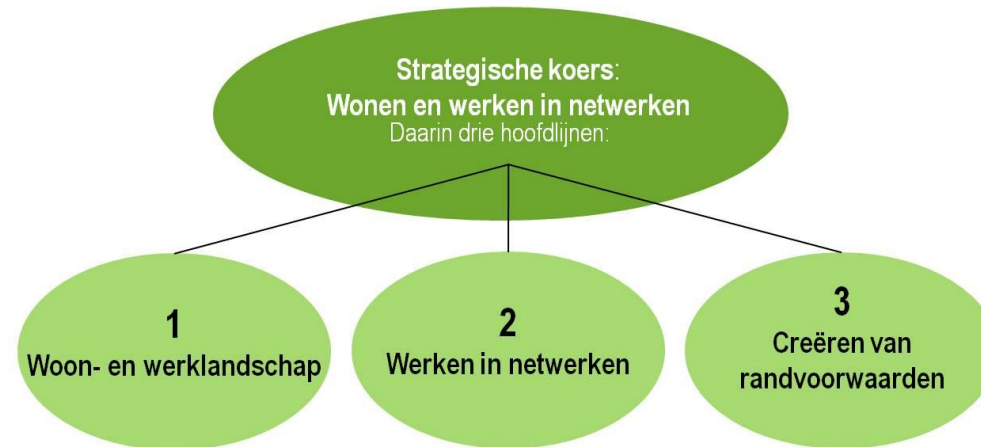
3. Referenties

- Hofer, A., Oosterhuis, W., 2009, Agenda voor NOFA
- Hofer A., Oosterhuis, W., 2011, Kennisvragen Noordoost Fryslân
- Kwakernaak, C., 2012, De rol van onderzoek in de Kenniswerkplaats
- Netwerk Noordoost, 2011, Agenda Netwerk Noordoost
- Van Werven, 2010, Sociaal-economisch masterplan Noordoost-Fryslân 2010-2030

- <http://kenniswerkplaatsnoordoostfryslan.nl>
- <http://.kenniswerkplaats.eu>
- <http://kenniswerkplaats.eu/noordoost-friesland>
- <http://netwerknnoordoost.nl>
- www.dwaande.nl
- www.nofa.nl
- www.vitalruralarea.eu

4. Bijlage: SEMP – Strategie, doelstellingen en actiepunten

Onder de noemer *Wonen en werken in netwerken* werd een strategische koers met drie hoofdlijnen geformuleerd.

1. Woon- en werklandschap:

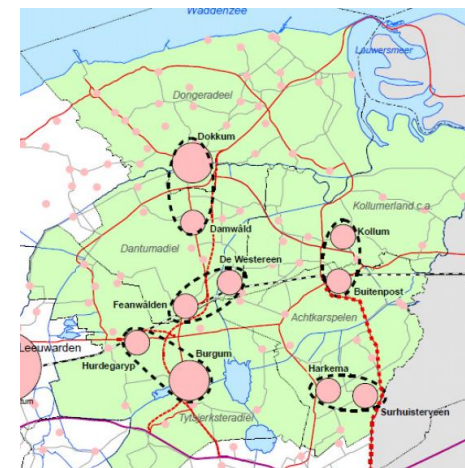
- Aanleggen van nieuwe- en het verbeteren van bestaande infrastructuur; daarbij aandacht voor samenhangend infrastructuureel netwerk van de afzonderlijke onderdelen (weg, water, spoor en digitaal netwerk).
- Investeren in de woonmilieus en het landschap; daarbij aandacht voor specifieke woonwerkmilieus (starters, kleine ondernemingen en 'cottage industries')
- Stad en omgeving opvatten in wederzijdse complementariteit. Dit besef moet groeien bij bewoners en ondernemers, maar vooral ook bij bestuurders → daardoor nieuwe mogelijkheden voor financiering van landschapsbeheer, aanleg van infrastructuur, aanbieden van woon- en werklocaties, maar ook op de instandhouding en bekostiging van (centrale) voorzieningen.

Doelstellingen

- **Infrastructuur:**
Noordoost Fryslân is in 2030 voor inwoners, bedrijven en bezoekers zowel per weg, spoor, water als digitaal uitstekend ontsloten en verweven met de stedelijke netwerken in Noord-Nederland en de rest van de wereld.
- **Woon-werkmilieus:**
Noordoost Fryslân beschikt in 2030 over een aantal sterke clusterkernen met een compleet pakket aan voorzieningen en bedrijfslocaties met voldoende uitbreidingsmogelijkheden voor het regionale bedrijfsleven. Daarnaast staat de regio bekend om haar fraaie landelijke woonmilieus en de uitstekende mogelijkheden om wonen en werken te combineren.
- **Landschap:**
Het aanwezige landschap in Noordoost Fryslân wordt, met oog voor behoud van ecosystemen, optimaal ontsloten voor recreatie en toerisme, opdat de kwaliteit van de leefomgeving wordt verhoogd en de regionale economie een impuls krijgt.

Actiepunten

- **Infrastructuur**
  - ◆ Centrale As aanleggen en ruimtelijke en sociaal-economische kansen benutten
  - ◆ Spoorlijn Leeuwarden-Groningen verdubbelen en vertrammen;
  - ◆ Initiatieven van stationsgemeenten samenbrengen in gemeenschappelijke visie
  - ◆ Opwaardering van de wegen in het oosten van de regio plaats, zodat de clusterkernen Harkema/Surhuisterveen en Buitenpost/Kollum en het natte bedrijventerrein Skûlenboarch/Westkern goed via de A7 te bereiken zijn.
  - ◆ De natte recreatieve infrastructuur verder uitbreiden door opwaardering van de Suder Ie en het uitdiepen van opvaarten;
  - ◆ Volledige regiodekking glasvezel
  - ◆ Behoeftes aan ICT-voorzieningen op korte en lange termijn voor ondersteuning van woon-werkcombinaties inventariseren wordt geïnventariseerd (vestiging van (hoogopgeleide) ZZP-ers)
  - ◆ Kansen voor de combinatie ICT-Zorg-Wonen nader uitwerken tot een concreet gebiedsdekkend actieplan
- **Woon-werkmilieus**
  - ◆ Clustering van de grotere kernen;
  - ◆ Per cluster scherpe keuzes maken over behoud en uitbreiding van bedrijfslocaties, winkelvoorzieningen, scholen, zorginstellingen en overige voorzieningen; per cluster komt een woonservicezone
  - ◆ Per dorp een dorpsbudget vaststellen.
  - ◆ Gemeenschappelijk beleid en uitvoeringsprogramma afspreken over bedrijventerreinen en kantoorlocaties; naar verwachting tussen 2020 en 2030 weinig tot geen behoefte meer is aan nieuwe uitleg van bedrijventerrein. Daarom tussen 2010 en 2020 werken aan een systeem voor

Clustering van kernen; Bron: Van Werven 2010

- het faciliteren van ruimtevraag van ondernemers, waarbij het aanleggen van nieuw terrein geen mogelijkheid is;
- ◆ Flexibeler planologisch kader voor wonen en werken in het buitengebied (buiten de clusterkernen); hierbij specifiek aandacht voor vrijkomende agrarische bebouwing;
- ◆ In een aantal dorpen met cultuurhistorische waarde een uniek woon- en recreatiemilieu creëren door historische herstructurering. Er komt een specifiek woonmilieu gericht op paardenliefhebbers en met name de beroepsmatige paardenhouderij.

■ Landschap

- ◆ Gemeenschappelijk label voor (promoten van) 'bezingingstoerisme'
- ◆ Toeristisch-recreatief actieplan voor wandel-, fiets-, ruiter- en vaarroutes doorheen de verschillende landschappen van Zuid naar Noord doorsnijden
- ◆ Noordoost Fryslân presenteren als 'tuin van Noord-Nederland' en ontwikkeling van arrangementen voor specifieke doelgroepen
- ◆ Positie van de landbouwsector als belangrijke landschapsbeheerder bepalen voor de langere termijn; daarbij ook aandacht voor groene en blauwe diensten, nevenactiviteiten en de relatie tussen schaalvergroting en landschapsbeheer en -behoud
- ◆ Ontwikkeling van Earnewâld en het omliggende gebied na het verschijnen van het Masterplan Earnewâld met prioriteit oppakken;
- ◆ Kansen, beperkingen en gewenste ontwikkelingen Nationaal Landschap Noardlike Fryske Wâld in beeld brengen en lange-termijn- convenant afsluiten
- ◆ Mogelijkheden van Holwerd en de pier serieus onder de loep nemen en kansen inventariseren;
- ◆ Mix van ingrediënten van Waddeneilanden en vaste wal omsmeden tot een 'Waddenarrangement'
- ◆ Van Holwerd, Ternaard, Wierum, Nes en Peasens-Moddergat een 'parelsnoer' met fiets- en wandelroutes over en langs de dijk maken en aanwezige toeristische voorzieningen tot gezamenlijk aanbod koppelen
- ◆ Verblijfsplan maken met pakketten voor toeristen in en om Esonstad, Lauwershage, Lauwersoog en Lauwersmeer;
- ◆ Voor Lauwersoog een projectenlijst uitwerken op basis van een gewenst profiel

2. Werken in netwerken:

- Ontwikkelen van de organisatorische infrastructuur → sterke punten (elkaar weten te vinden, sociale cohesie en samenhang) uitbouwen tot een flexibel en slagvaardig netwerk
- creëren van transsectorale verbindingen en strategische coalities, d.w.z. intensieve samenwerking tussen ondernemers, overheid, arbeidsmarkt en onderwijs, vorm netwerkbedrijven en duurzame ketens; daarbij aandacht voor starters, kleine ondernemingen en 'cottage industries'.

Doelstellingen

- Netwerkbedrijven:
Er worden strategische netwerken en combinaties gevormd waarmee bedrijven in Noordoost Fryslân de concurrentieslag aangaan en hun marktgebied uitbreiden.
- Arbeidsmarkt en onderwijs:

Ondernemers, onderwijs en overheid slaan de handen ineen, zodat in 2030 onderwijs en arbeidsmarkt goed op elkaar aansluiten en jongeren een kansrijke toekomst hebben in een regio die zich kenmerkt door een groot aandeel vaklui en hoger opgeleiden.

■ **Duurzame ketens:**

Er wordt ingezet op het creëren van duurzame ketens tussen bedrijven en instellingen, vanuit het streven naar een duurzame leefomgeving en creatie van economische meerwaarde.

Actiepunten

■ **Netwerkbedrijven**

- ◆ Samen met de ONOF, KvK en MKB-Noord themabijeenkomsten organiseren voor netwerkvorming rond de volgende thema's:
  - o De grootschalige bouwopgave, van kwantiteit naar kwaliteit
  - o Opwaarderen en creëren van het toeristisch product
  - o Groene en blauwe diensten in de landbouw
  - o Health en Care
  - o Cottage Industries en micromultinationals
  - o Export en Friese kwaliteitsproducten
  - o Gezamenlijke voorzieningen voor ZZP'ers en het kleinbedrijf
  - o Startersnetwerken
- ◆ Bij de creatie van netwerken zoveel mogelijk aansluiten bij reeds bestaande netwerken en projecten.
- ◆ Ondernemers inschakelen als aanjager voor het lokale bedrijfsleven.
- ◆ Vooruitstrevende bedrijven aanwijzen als trekker voor een netwerk, compensatie voor de geïnvesteerde tijd regelen
- ◆ Communicatieplan opstellen voor informatie en stimulering van betrokken netwerk-partijen
- ◆ In samenwerking met KvK mogelijkheden voor cottage industries en micromultinationals onderzoeken

■ **Arbeidsmarkt en onderwijs**

- ◆ Opstellen van een gebiedsgerichte kennisagenda, waarin onderwijs en bedrijfsleven samen optrekken;
- ◆ Jongeren in een vroeg stadium betrekken bij techniek, zorg en bouw → 'experience center'.
- ◆ Jaarlijks het toekomstperspectief van jongeren in het basis- en voortgezet onderwijs monitoren
- ◆ Personeelsbehoefte per sector inventariseren en daarbij passende opleidingen aanbieden
- ◆ Speciale opleidingen inrichten voor bedrijfsopvolgers en ZZP-ers

■ **Duurzame ketens**

- ◆ Inventariseer de rijke gevarieerdheid van het landschap en presenteer het als een duurzaam beheerd geheel; ga daarbij niet de vergelijking aan met andere delen van Fryslân of Nederland, maar presenteer het als een duurzame regio uniek in Europa.
- ◆ Sluit aan bij het bestaande. Via onder meer de 'Gouden Driehoek' en de 'Werkplaats' moeten demonstratieprojecten worden opgezet, rondom het thema cradle-to-cradle;
- ◆ Betrek succesvolle ondernemers bij het ontwikkelen van duurzaamheidstrajecten

- ◆ ‘Energieagenda’ voor Noordoost Fryslân ontwikkelen en bestaande activiteiten ondersteunen
- ◆ Breng verschillende disciplines bijeen en zorg voor een ‘transsectorale kruisbestuiving’;
- ◆ Groepeer bedrijven uit Noordoost Fryslân rondom de ‘noordelijke’ thema’s van Energy Valley, Wetsus en Lofar en ontwikkel daarbij praktisch uitvoerbare business-modellen.
- ◆ Breng kennis uit de regio dicht bij het boerenbedrijf

3. Creëren van randvoorwaarden

- Zorgen voor een goede uitvoeringsorganisatie en een bestuurlijke inbedding daarvan → financiering tijdig en structureel organiseren
- De potenties en de mogelijkheden van de regio beter communiceren via een gezamenlijk marketingplan → Tell and sell

Doelstellingen

- Organisatie
In Noordoost Fryslân zijn vijf gemeenten bereid gevonden om samen in goed overleg met de Provincie Fryslân een toekomstperspectief te ontwikkelen. Nadat het Masterplan is vastgesteld, moet er een beweging op gang komen die gericht is op het bereiken van concreet resultaat.
- Financiën
Het uitvoeren van het sociaal-economisch Masterplan, de daaruit voortvloeiende programma’s, projecten en actiepunten vragen om grote investeringen over een langere termijn. Daarvoor wordt een ontwikkelingsfonds Noordoost Fryslân gevormd.
- Marketing
Noordoost Fryslân wordt in al zijn gevarieerdheid als een samenhangende regio gepromoot. Daarbij wordt niet alleen de bevordering van het toerisme als doel gesteld, maar ook de vergroting van de kansen voor het bedrijfsleven als geheel.

Actiepunten

- Organisatie
  - ◆ Stroomlijning en bundeling van alle regionale initiatieven. Bijvoorbeeld in een regionaal ‘Streekhuis’ met duidelijke ontwikkelingsfunctie voor de gemeenten en provincie, maatschappelijke organisaties, onderwijs en ondernemingen een rol in spelen
- Financiën
  - ◆ Uitwerken van een financieringssysteem voor een projectenfonds in Noordoost Fryslân, waarin ook externe financieringsmogelijkheden worden meegenomen;
- Marketing
  - ◆ Regio-marketing mogelijk maken met voldoende middelen en mensen